

УДК 373.2:316.774

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/49-2-29>**Катерина СУЯТИНОВА,***orcid.org/0000-0003-0263-4800**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри дошкільної освіти**Криворізького державного педагогічного університету**(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) k9781424@gmail.com***Лада ДРЕВНЯК,***orcid.org/0000-0001-5955-3484**асистент кафедри дошкільної освіти**Криворізького державного педагогічного університету**(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) d.drevnyak77@gmail.com*

МЕДІАКУЛЬТУРА ЯК КОМПОНЕНТ МЕДІАПРОСТОРУ

Питання медіаосвіти, медіакультури, медіапростору в Україні залишається актуальним і маловивченим. Це питання упродовж певного часу активно обговорюється на наукових конференціях різного рівня, на засіданнях «круглих столів», де ухвалювалися рішення про необхідність поширення серед населення знань з теорії і практики медіаграмотності, а також розробка та впровадження окремих програм із медіаосвіти, адже сучасні масмедіа мають важливе значення у житті суспільства та володіють потужним освітнім впливом на нього.

Головними документами, які визначають ключові напрямки діяльності закладу дошкільної освіти (ЗДО), є: Базовий компонент дошкільної освіти (редакція 2021 року), який окреслює зміст й основні компетентності, якими повинна оволодіти дитина; Закон України «Про освіту»; Закон України «Про дошкільну освіту»; Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, в якій зазначено концептуальні ідеї освітньої стратегії, парціальні програми розвитку дітей, а також Концепція впровадження медіаосвіти в Україні.

Мета статті полягає у висвітленні окремих аспектів медіаосвіти, поняття «медіакультури» та співвідношення медіакультури з медіапростором, зокрема в дошкільному дитинстві.

Проблема формування медіакультури є актуальною і перебуває в центрі уваги різних наук – філософії, мистецтва, педагогіки, психології, соціології, культурології та ін.

Медіакультура взаємодіє з соціокультурним простором, у тому числі й з дошкільною освітою. Заклад дошкільної освіти це місце, де дитина проводить значну частину свого часу. Є важливим середовищем, в якому буде навчатися, розвиватися і виховуватися дитина. Сучасна дитина постійно перебуває під впливом різноманітної інформації.

Ключові слова: *медіаосвіта, медіакультура, медіапростір, медіасередовище, дошкільний вік, заклад дошкільної освіти.*

Kateryna SUIATYNOVA,*orcid.org/0000-0003-0263-4800**Candidate of Pedagogical Sciences,**Associate Professor at the Department of Preschool Education**Kryvyi Rih State Pedagogical University**(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) k9781424@gmail.com***Lada DREVNIYAK,***orcid.org/0000-0001-5955-3484**Assistant at the Department of Preschool Education**Kryvyi Rih State Pedagogical University**(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) d.drevnyak77@gmail.com*

MEDIA CULTURE AS A COMPONENT OF THE MEDIA SPACE

The issue of media education, media culture and media space in Ukraine is of immediate interest and poorly studied. This question has been actively discussed for some time at scientific conferences of various levels, at meetings of “round tables”, where the decisions of the need to spread knowledge on the theory and practice of media literacy among the population has been made, as well as the development and implementation of individual media education programs, because modern mass media is important in the life of society and has a powerful educational impact on it.

The main documents that define the key areas of preschool education institution activity (PEI) are: the Basic Component of Preschool Education (the 2021 revision), which outlines the content and main competencies that a child should master; the law of Ukraine "About education"; the law of Ukraine "About preschool education"; the National doctrine of education development of Ukraine in the XXI century, which indicates the conceptual ideas of the educational strategy, partial programs for the children's development, as well as the concept of introducing media education in Ukraine.

The purpose of the article is to highlight certain aspects of media education, the concept of "media culture" and the relationship of media culture with the media space, in particular in preschool childhood.

The problem of forming media culture is relevant and attracts a special attention of various sciences – philosophy, art, pedagogy, psychology, sociology, cultural studies, etc.

Media culture interacts with the socio-cultural space, including preschool education. A pre-school education institution is a place where a child spends a significant part of their time. The environment in which the child will learn, develop and be brought up is important. The modern child is constantly under the influence of a variety of information.

Key words: media education, media culture, media space, media environment, preschool age, preschool education institution.

Постановка проблеми. Проблема теоретичного та практичного розвитку медіаосвіти в Україні є актуальною з 2009 року, хоча у світовій практиці це питання обговорюється з 60-х рр. ХХ ст. (Австралія, Велика Британія, Канада, США та ін.). Проте питання медіаосвіти, медіакультури, медіапростору в Україні залишається актуальним і маловивченим. Це питання упродовж певного часу активно обговорюється на наукових конференціях різного рівня, на засіданнях «круглих столів», де ухвалювалися рішення про необхідність поширення серед населення знань з теорії і практики медіаграмотності, а також розробка та впровадження окремих програм із медіаосвіти, адже сучасні масмедіа мають важливе значення у житті суспільства та володіють потужним освітнім впливом на нього.

Аналіз досліджень. Зарубіжні науково-педагогічні дослідження в галузі медіаосвітніх технологій базуються на концепціях, які запропонували К. Базелгет, Б. Бахмайер, Ж. Гоне, Л. Мастерман, К. Тайнер та ін. Моделі та методи медіаосвіти вивчали Д. Бааке, Л. Зазнобіна, Д. Консідайн, О. Новікова, С. Пензін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шариков, Р. Хоббс та ін. Психолого-педагогічні аспекти медіаосвіти розглядали Ш. Ауфенангер, Л. Баженова, О. Бондаренко, К. Ворсноп, Н. Габор, Ю. Казаков, Р. Куїн, О. Спичкін, Х. Тойнер, Н. Череповська, Б. Шорб.

Важливі українські дослідження у сфері медіаосвіти і медіаграмотності здійснили такі учені: В. Іванов, О. Волошенюк, Д. Дзюба, В. Дубровський, Т. Іванова, Л. Кульчинська, Л. Найдьонова, І. Негреєва, Л. Новікова, О. Пашкова, Г. Почепцов, О. Федоров, О. Хоменок, Г. Онкович, Н. Череповська та ін.

Тракування понять медіаосвіти, зокрема в закладах дошкільної освіти (ЗДО), аудіовізуальної та медіаінформаційної грамотності здійснено в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, у працях Р. Бабій, Л. Баженова, Ж. Берже,

Н. Больц, О. Бондаренко, О. Волошенюк, Я. Гайди, В. Іванова, Т. Іванової, А. Єрмоленко, А. Кожанова, Г. Онкович, Л. Петрик, С. Троян, А. Ткачук, В. Челишева, О. Шкоби, О. Янкович та ін.

Головними документами, які визначають ключові напрямки діяльності ЗДО, є: Базовий компонент дошкільної освіти (редакція 2021 року), який окреслює зміст й основні компетентності, якими повинна оволодіти дитина; Закон України «Про освіту»; Закон України «Про дошкільну освіту»; Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, в якій зазначено концептуальні ідеї освітньої стратегії, парціальні програми розвитку дітей, а також Концепція впровадження медіаосвіти в Україні.

Питання медіапростору вивчали науковці С. Грицай, Т. Запорожець, Л. Карпова, О. Кузьмін, О. Петрунько, Р. Штульц та ін.

Феномен медіакультури досліджували Р. Арнхейм, А.Базен, Р. Барт, В. Бенямін, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, Ж. Дельоз, С. Жижек, М. Кастельс, Н. Луман, М. Маклюен, Г. Маркузе, К. Сільверман та ін..

Мета статті полягає у висвітленні окремих аспектів медіаосвіти, поняття «медіакультури» та співвідношення медіакультури з медіапростором, зокрема в дошкільному дитинстві.

Виклад основного матеріалу. За твердженням І. Кузьми, на сьогодні відсутні точні дані щодо виникнення медіаосвіти: «ідеться не про термін, а про діяльність із критичного аналізу медіа. Отже, можна припустити, що поява перших медіа засобів є початком медіаосвіти, бо як тільки виникає засіб передачі інформації, він піддається аналізу» (Кузьма, 2019: 18). Авторка монографії вважає, що елементи медіаосвіти дітей в Україні виникли водночас із заснуванням шкіл, тобто у Х ст., проте не набули масового характеру. Подальший розвиток медіаосвіти відбувся в епоху Відродження (ХVІ ст.) (Кузьма, 2019).

На міжнародному рівні необхідність введення медіаосвіти вперше зафіксовано у Грюнвальдській Декларації з медіаосвіти (1982), настанови якої пізніше поглиблювалися та деталізувалися на конференціях ЮНЕСКО в Парижі (1989, 1997, 2007), Відні (1999), Сан-Паулу (1998), Торонто (2000), Салоніках (2001), Лондоні (2002); Монреалі (2003) та засіданнях Ради Європи в Страсбурзі (2002), Балтиморі (2003), де схвалено досвід засновників медіаосвіти та провідних медіадидактів із різних країн світу (Ж. Гоне, Д. Консідайна, Р. Корнела, Л. Мастермана, К. Уорснопа й ін.) (Кость, 2017).

Як стверджує Н. Габор, закордонний досвід, який вивчають українські фахівці, не слід копіювати або адаптувати до українських реалій, адже то досвід, який вироблявся за інших умов, на основі іншого суспільства. Ті знання треба брати за основу. Медіакультуру треба починати викладати в дошкільному віці, на думку Н. Габора: «у США уже в 90-х роках існували різні форми медіаосвіти для дітей різного віку. Так на комп'ютерах у дитячих садках були встановлені спеціальні програми. Це були інтерактивні казки: діти могли впливати на розвиток сюжету. Це давало можливість вкласти їм усвідомлення того, що, залежно від рішення, змінюється результат» (Савченко, 2017).

У 2013 р. НАПН України було проведено методологічний семінар «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив», присвячений проблемі становлення медіаосвіти в Україні, включення дисциплін медіаосвітнього профілю до навчальних планів підготовки здобувачів різних спеціальностей, підготовкою дітей до ефективної взаємодії з інформаційним простором та ін.

У 2016 р. на IV міжнародній науково-методичній конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи» було акцентовано увагу на становленні дошкільної медіаосвіти. Науковці обґрунтовували підстави для впровадження медіаосвіти в дошкільній освіті, а саме: розроблення й прийняття нормативно-правових документів «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні», Закон України «Про основні заходи розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», «Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті», концепції регіонального освітнього простору «Впровадження медіа та інформаційної грамотності» (Запорізька область) та «Науково-методичні засади впровадження медіаосвіти в систему роботи навчальних закладів Харківської області (2012-2018р)» (Чашка, 2016).

Проаналізуємо поняття медіакультура. Згідно з «Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні» медіакультура – це «сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передачі інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з масмедіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки» (Найдюнова, Слюсаревський, 2016: 8).

Проблема формування медіакультури є актуальною і перебуває в центрі уваги різних наук – філософії, мистецтва, педагогіки, психології, соціології, культурології та ін.

У широкому розумінні «культура» – це «1. Сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії. Матеріальні цінності становлять матеріальну К. суспільства. Досягнення суспільства в галузі освіти, науки, мистецтва, літератури, в організації державного і суспільного життя є його духовною К. 2. Освіченість, вихованість» (Культура).

З позиції педагогіки культура виступає як ступінь розвитку особистості, що характеризується мірою освоєння накопиченого людством досвіду і здатністю до його збагачення. Саме рівень культури людини дає можливість кожному висловити свою індивідуальність (Семеняко, 2019). Людина від народження потрапляє в певне соціальне оточення зі своєю сформованою культурою. Дитина не тільки фізично розвивається, але й засвоює все те, що відомо та прийнятно в її оточенні, тобто відбувається процес культурації. На відміну від соціалізації, що включає людину в структуру соціуму як носія певних соціальних ролей та суспільних відносин, культурація формує людську індивідуальність, поєднуючи, з одного боку, особливості самої культури, а з іншого – передбачає можливість вибору культурних зразків, норм та цінностей (Семеняко, 2019).

Поняття «медіакультура» є похідним сучасної культурологічної теорії, яке введено в обіг для позначення особливого типу культури інформаційного суспільства. Так, медіакультура за Н. Кириловою, «це сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, вироблених людством у процесі культурно-історичного розвитку, які сприяють формуванню суспільної свідомості та соціалізації особистості. Медіакультура включає в себе культуру виробництва та передачі інфор-

мації, а також культуру її сприймання; медіакультура може виступати і показником рівня розвитку особистості, здатної «читати», аналізувати й оцінювати медіатекст, займатися медіатворчістю, засвоювати нові знання засобом медіа та ін. Специфікою медіакультури є знаки і сукупність знаків («тексти»), в яких «зашифровано» соціальну інформацію, тобто закладено зміст, значення, суть. Тільки усвідомлений текст стає фактом культури» (Кириллова, 2014: 9-15).

О. Шариков вважає, що медіакультура – «це частина загальної культури, пов'язана з ЗМК. З одного боку – у соціальному плані (культура суспільства – медіакультура суспільства). З іншого – в особистісному (культура людини – медіакультура людини), коли акцентується взаємодія людини зі світом медіа, його сприйняття і творче самовираження через ЗМК, які у кінцевому рахунку забезпечують повноцінне включення людини у життя суспільства» (Курлішук).

У підручнику Л. Найдьонової та О. Баришпольця «Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід» розкриваються головні взаємозалежні компоненти поняття медіапростору, подано визначення медіа культури. «Медіакультура це система потреб, орієнтацій, знань, умінь, навичок та інших соціальних характеристик особистості, сформованих і розвинених у процесі перебування в медіа середовищі з використанням саме засобів мас-медіа заради отримання соціальної інформації» (Баришполець, 2009: 70). Розрізняють медіакультуру суспільства і медіакультуру особистості. Медіакультура особистості означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі. Складовими медіакультури є медіа-обізнаність, медіаграмотність та медіаосвіченість (Баришполець, 2009).

Отже, медіакультура взаємодіє з соціокультурним простором, у тому числі й з дошкільною освітою. Заклад дошкільної освіти це місце, де дитина проводить значну частину свого часу. Є важливим середовищем, в якому буде навчатися, розвиватися і виховуватися дитина. Сучасна дитина постійно перебуває під впливом різноманітної інформації.

Як окремий науковий феномен медіа-простір почав осмислюватися у середині ХХ ст. західними науковцями. Перше визначення «медіапростору» дав канадський вчений М. Маклюен, який наголошував: «Медіа-простір – це специфічний компонент життя сучасної людини. Іншими словами – це явище, яке надає максимальне розширення можливостей для розвитку людини й одночасно звуження самого простору для доступності

цінної інформації» (Маклюен, 2003: 301). Аналізуючи наукову літературу, доходимо до висновку, що М. Маклюен трактував медіа-простір з психологічного підходу, як особливу форму психологічної реальності, яка впливає на особистість.

Дослідник Р. Штульте стверджує, що медіапростір це «електронні умови, у яких групи людей можуть працювати разом, навіть якщо вони не перебувають в одному й тому ж місці в той же час. У медіапросторі люди можуть створювати в реальному часі візуальні та звукові середовища, які охоплюють фізично розподілені площі» (Stults, 2009).

Розвивалися й інші підходи розуміння медіапростору, наприклад, соціологічний. Згідно даного підходу, медіа-простір є вищою формою розвитку соціальних комунікацій у суспільстві, а також особливою частиною соціального простору, яка має здатність проектувати соціальні конструкції з опорою на специфічні, притаманні лише йому засоби (друковані та електронні ЗМІ) (Конах, 2015: 114).

Зазначимо, що в українській науковий обіг термін «медіапростір» було введено у 90-х рр. ХХ ст. В. Конах пов'язує появу «медіапростору» з нерозривною єдністю з поняттями «медіа», «мас-медіа», «засоби масової інформації» (Конах, 2015).

Науковець Т. Запорожець визначає медіапростір як «середовище, у якому постійно функціонує, змінюється і поетапно обертається інформація» (Запорожець, 2013). Науковець Н. Кирилова також пов'язує медіасередовище з інформацією: «Це простір, у якому людина знаходить відображення навколишнього світу, формує власну думку й модель поведінки, розвиває навички комунікації» (Кириллова, 2005).

Психолог О. Петрунько визначає медіапростір як «інформаційно-психологічний простір існування й розвитку індивідуальних і колективних суб'єктів та соціальних інститутів в умовах впливу великих масивів аудіовізуальної (електронної) інформації» (Петрунько, 2011: 168).

Достатньо часто, характеризуючи дефініцію «медіапростір» синонімізують із поняттям «медіасередовище».

Ми розділяємо думку науковця Є. Гриценко щодо визначення поняття «медіапростору»: «це окремий соціальний простір, який нашаровується на вже існуючий суспільний простір тим самим утворює медіасередовище. Освітня система, яка є його компонентом, повинна зреагувати на цей виклик і підготувати дітей до подальшого життя в інформаційному суспільстві, сформувані навички для подальшого функціонування» (Гриценко, 2017).

Дослідниці Т. Пономаренко, О. Кузіна зазначили, що в закладах дошкільної освіти є певні особливості організації медіапростору і в контексті наповненості інформаційного середовища він може розглядатися на двох рівнях: на рівні ЗДО (створення інтернет-сайту ЗДО; ведення його документації; створення електронних баз інформаційної, довідкової, професійної літератури; ведення електронної переписки, обмін інформацією та ін.) та рівні будь-якої групи ЗДО (відображення на електронних носіях планування всієї роботи педагога; використання комп'ютерного обладнання для організації та проведення різних видів діяльності дітей дошкільного віку; використання різних видів друкованих видань та ін.) (Пономаренко, Кузіна, 2021).

Дослідники Д. Козлітін та І. Матющенко зробили детальний аналіз вивчення проблеми застосування медіасередовища у закладах дошкільної освіти. Ключовим аспектом такого впровадження є не тільки організаційна складова, а й свідомість всіх учасників освітнього процесу. Саме тому ефективність використання медіапростору можлива за таких умов:

– Вільне володіння вихователем медіапристроями, загальна обізнаність.

– Усвідомлення дітьми помірною й вибіркового споживання медіа продукції.

– Використання медіапростору як допоміжного засобу, а не основного засобу навчання й виховання.

– Постійний аналіз дітьми, обговорення й розігрування моментів, які були сприйняті в медіа середовищі.

– Застосування медіатехнологій в освітньому процесі (Козлітін, 2017: 50).

Погоджуємось із дослідницею В. Безугловою, яка модифікуючи визначення науковців до умов ЗДО, представила медіапростір як середовище з великим розвивальним потенціалом, яким координує вихователь (лідер думок) і поступово включає всіх учасників освітнього процесу – дітей, батьків (Безуглова, 2020: 22).

Висновки. Таким чином, у нашому дослідженні було проаналізовано питання медіаосвіти, медіакультури та співвідношення медіакультури з медіапростором, зокрема в дошкільному дитинстві. Узагальнення термінологічного поля дослідження засвідчує важливість і актуальність висвітленої проблеми. *Перспективи подальших досліджень* спрямовані на зосередженні уваги на інтеграції медіаосвіти в освітньому просторі закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безуглова В. Д. Формування комунікативної компетентності дошкільників засобом медіапростору : кваліфікаційна робота / науковий керівник – канд. пед. наук, доцент К. Є. Суятинова. Кривий Ріг, 2020. 80 с.
2. Гриценко Є. О. Освітній медіапростір. *Педагогіка та психологія*. 2017. № 57. С. 32-42.
3. Запорожець Т. М. Медійний простір як середовище зародження інфолюдності. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах*. 2013. № 12. URL: http://www.ippo.org.ua/files/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%86_%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%9D%D0%98_2011/1016/4.doc (дата звернення: 22.02.2022).
4. Кириллова Н.Б. Медіакультура и основы медиаменеджмента : [учеб. пособие]. Екатеринбург : Изд-во урал. ун-та, 2014. 184 с.
5. Кириллова Н. Б. Медіасреда російської модернізації : наукове видання. Москва: Академічної проект, 2005. 387 с.
6. Козлітін Д. О., Матющенко І.І. Медіа середовища сучасного дошкільника та роль майбутнього педагога в ньому. *Young Scientist*. 2017. № 3. С. 49–53
7. Конах В. Виникнення та еволюція поняття «медіа-простір» в науковій думці». *Вісник Дніпропетровського університету*. 2015. № 2.
8. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонові, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.
9. Кость С.П. Теоретичні поняття і терміни медіаосвіти. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/pvnsr/01_2017/22.pdf (дата звернення: 19.02.2022).
10. Кузьма І. І. Формування медіаграмотності дітей старшого дошкільного віку: теорія і технологія: монографія / за наук. ред. проф. Чайки В. М. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. 188 с.
11. Культура. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CA%F3%EB%FC%F2%F3%F0%E0> (дата звернення: 19.02.2022).
12. Курліщук І. І. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Pedagogica/56128.doc.htm (дата звернення: 19.02.2022).
13. Медіакультура особистості : соціально-психологічний підхід : навч.-посібн. / О.Т. Баришполець, Л.А. Найдьонова, Г.В. Мироненко, О.Є. Голубева, В.В. Різун та ін.; За заг. ред. Л.А.Найдьонові, О.Т. Баришпольця. Київ : Міленіум, 2009. 440 с.
14. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі: моногр. 2-ге вид. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2011. 480 с.
15. Пономаренко Т., Кузіна О. Підготовка майбутніх педагогів до використання медіапростору в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. *Збірник наукових праць* № 35 (1). 2021. С. 89-93.

16. Савченко М. Лекція із проблем медіакультури. URL: <https://medialiteracy.zp.ua/liektsiia-iz-problem-miediakulturi/> (дата звернення: 21.02.2022).
17. Семеняко Ю. Б. Виховання у дітей старшого дошкільного віку основ культури використання медіапродукції у закладах дошкільної освіти : дис. ... кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.08 – Дошкільна педагогіка / Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. Київ, 2019.
18. Чашка Т. Розвиток мовлення дошкільників засобами медіа. URL: https://www.aup.com.ua/ml/Zbirnuk_konf_2016.pdf#%5B%7B%22num%22%3A174%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C82%2C196%2C0%5D ((дата звернення:20.02.2022).
19. Makluen M. Ponimaniye media: vneshniye rasshireniya cheloveka. *Understanding Media: external expansion of human*. 2003. № 1. С. 12-46.
20. Stults Robert. *Media Space, After 20 Years*. Computer Supported Cooperative Work. Woodstock, 2009. P. 233–259.

REFERENCES

1. Bezuhlova V. D. Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti doshkilnykiv zasobom mediaprostoru [Formation of communicative competence of preschoolers in the media space] : kvalifikatsiina robota / naukovyi kerivnyk – kand. ped. nauk, dotsent K. Ye. Suiatynova. Kryvyi Rih, 2020. 80 p. [in Ukrainian]
2. Hrytsenko Ye. O. Osvitnii mediaprostir. Pedahohika ta psykholohiia [Educational media space]. 2017. № 57. P. 32-42. [in Ukrainian]
3. Zaporozhets T. M. Mediinyi prostir yak seredovyshche zarozhennia infoliudyny [Media space as an environment for the emergence of the human person]. *Ukrainska mova y literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh, litseiakh ta kolehiumakh*. 2013. № 12. URL: http://www.ippo.org.ua/files/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%86_%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%9D%D0%98_2011/1016/4.doc. [in Ukrainian]
4. Kirillova N.B. Mediakultura i osnovy mediamenedzhmenta [Media culture and basics of media management] : [ucheb. posobie]. Ekaterinburg : Izd-vo ural. un-ta, 2014. 184 p. [in Russian].
5. Kirilova N. B. Mediasreda rossijskoj modernizatsii [The media environment of Russian modernization]: naukovye vidannya. Moskva: Akademicheskij proekt, 2005. 387 p. [in Russian].
6. Kozlitsin D. O., Matiushchenko I.I. Media seredovyshcha suchasnoho doshkilnyka ta rol maibutnoho pedahoha v nomu [The media environment of the modern preschooler and the role of the future teacher in it]. *Young Scientist*. 2017. № 3. P. 49–53 [in Ukrainian]
7. Konakh V. Vynyknennia ta evoliutsiia poniattia «media-prostir» v naukovi dumtsi [The emergence and evolution of the concept of «media space» in scientific thought]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu*. 2015. № 2. [in Ukrainian]
8. Kontsepsiia vprovadzhenia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia) [The concept of implementing media education in Ukraine (new edition)] / za red. L. A. Naidonovoi, M. M. Sliusarevskoho. Kyiv, 2016. 16 p. [in Ukrainian]
9. Kost S.P. Teoretychni poniattia i terminy mediaosvity [Theoretical concepts and terms of media education]. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/01_2017/22.pdf [in Ukrainian]
10. Kuzma I. I. Formuvannia mediahramotnosti ditei starshoho doshkilnoho viku: teoriia i tekhnolohiia [Formation of media literacy of older preschool children: theory and technology]: monohrafiia / za nauk. red. prof. Chaiky V. M. Ternopil: Osadtsa Yu.V., 2019. 188 p. [in Ukrainian]
11. Kultura [Culture] URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CA%F3%EB%FC%F2%F3%F0%E0> [in Ukrainian]
12. Kurlishchuk I.I. URL: http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Pedagogica/56128.doc.htm [in Ukrainian]
13. Mediakultura osobystosti : sotsialno-psykholohichni pidkhid [Media culture of personality: socio-psychological approach]: navch.-posibn. / O.T.Baryshpolets, L.A.Naidonova, H.V.Myronenko, O.Ie.Holubeva, V.V.Rizun ta in.; Za zah. red. L.A.Naidonovoi, O.T. Baryshpoltsia. Kyiv : Milenium, 2009. 440 p. [in Ukrainian]
14. Petrunko O. V. Dity i media: sotsializatsiia v ahresyvnomu mediaseredovyshchi [Children and Media: socialization in an aggressive media environment]. *Monohrafiia, 2-he vyd., Nizhyn: Aspekt-Polihraf*, 2011. 480 p. [in Ukrainian]
15. Ponomarenko T., Kuzina O. Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do vykorystannia mediaprostoru v osvitnomu protsesi zakladu doshkilnoi osvity [Preparation of future teachers for the use of media space in the educational process of preschool education]. *Zbirnyk naukovykh prats № 35 (1)*. 2021. P. 89-93 [in Ukrainian]
16. Savchenko M. Lektsiia iz problem mediakultury [Lecture on the problems of media culture] URL: <https://medialiteracy.zp.ua/liektsiia-iz-problem-miediakulturi/> [in Ukrainian]
17. Semeniako Yu. B. Vychovannia u ditei starshoho doshkilnoho viku osnov kultury vykorystannia mediaproduktii u zakladakh doshkilnoi osvity [Educating older children of preschool age the basics of the culture of using media products in preschool institutions]. *Dys. na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk za spetsialnistiu 13.00.08 doshkilna pedahohika*. Instytut problem vykhovannia Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy. Kyiv, 2019. [in Ukrainian]
18. Chashka T. Rozvytok movlennia doshkilnykiv zasobamy media [Development of preschoolers' speech through the media]. URL: https://www.aup.com.ua/ml/Zbirnuk_konf_2016.pdf#%5B%7B%22num%22%3A174%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C82%2C196%2C0%5D [in Ukrainian]
19. Makluen M. Ponimaniye media: vneshniye rasshireniya cheloveka. *Understanding Media: external expansion of human*. 2003. № 1. С. 12-46 [in Russian]
20. Stults Robert. *Media Space, After 20 Years*. Computer Supported Cooperative Work. Woodstock, 2009. pp. 233–259